

לב המזערים

עלון חודשי בענייני הלכה ומנהגים, מתוך סדרת הספרים "לב המזערים"

גיליון קפ"ז

הלכות והליכות בעניין 'תפילות מנחה ונעילה'

מנחה

נטילת ידים למנחה

אף שיש מצוה ליטול ידים לפני כל תפילה לא יטול ידיו למנחה אלא א"כ עשה צרכיו או ישן קודם מנחה, והטעם: משום שביו"כ חוששים לסוברים שלא תקנו נט"י אלא רק בשחרית כשקם ממיטתו (משנ"ב תריג ס"ק ה, אישי ישראל פרק מז"ז מג), ויטול רק עד קשרי אצבעותיו (שו"ע תריג ג).

כוונה בתפילה

בהגיע זמן מנחה יכוון ליבו בכוונה גדולה כמו שאמרו חז"ל (ברכות ו, ב) "לעולם יהא זהיר אדם בתפילת מנחה שאף אליהו לא נענה אלא בתפילת מנחה", וגם כי יצחק (שם כו, ב) תיקן תפילת מנחה (מטה אפרים תקצח ב).

אמירת "אשרי" ו"בא לציון"

לדעת המחבר (תרכב א) אומרים "אשרי" ו"בא לציון" קודם תפילת מנחה, והטעם: כדי להפסיק בין תפילת מוסף לתפילת מנחה לפי שאין להתפלל ב' תפילות סמוכות זו לזו בלי הפסק פסוקים (עיין שו"ע קה א) בין תפילה לתפילה (אלף המגן תרכב ב, משנ"ב שם ס"ק א).

ולדעת הרמ"א אין אומרים "אשרי" ו"בא לציון" (תרכב א)

הטעם: כדי שלא יעבור זמן תפילת מנחה ודי בהפסקה של קריאת התורה בין מוסף למנחה (לבוש תרכב, משנ"ב שם ס"ק ג, ט"ז שם ב).

טעם אחר: לפי שהטעם שאומרים "אשרי" במנחה כל השנה כדי לעמוד ולהתפלל מתוך דברי תורה, אבל במנחה של יו"כ אנו סומכים על דברי תורה של קריאת התורה והפטרה בשחרית (שו"ת רשב"ש קמט).

אמירת "ואני תפילתי"

אין אומרים "ואני תפילתי" אפילו כשחל יו"כ בשבת (שו"ע תרכב א).

הטעם: לפי שבשבת אומרים זאת כשבח לישראל שאומרים לקב"ה אנו לא כאומות העולם שביום חגם אוכלים ושותים ומשתכרים ואילו אנו אוכלים ושותים ואחרי זה מתפללים וביו"כ שאין אכילה ושתייה אין צריך לזה (אלף המגן תרכב ג, משנ"ב שם ס"ק ב).

טעם אחר: משום שביו"כ כל היום הוא עת רצון ולא רק במנחה (התעוררות לתשובה בהגהות לאו"ח סימן תרצב).

פתיחת הארון

אמירת "שמע ישראל": אין אומרים בהוצאת ספר תורה לא "על

הכל" ולא "שמע ישראל" ככל שבת ויו"ט, אלא "גדלו לה" כמנחה בשבת (משנ"ב תרכב ס"ק י), וכן אין אומרים י"ג מידות (מטה אפרים תרכא יט), ויש הנהוגים: לומר י"ג מידות (דרכי חיים ושלום אות תשנט). [נראה שהטעם מהטעם שלא אומרים אשרי וובא לציון].

קריאת התורה

קוראים בפרשת אחרי מות (ויקרא יח א) פרשת עריות (מגילה לא, א, שו"ע תרכב ב).

הטעם שקוראים פרשת אחרי מות: כדי להזכיר מיתת הצדיקים כדי שיתכפרו עוונותינו, טעם אחר: כדי שיתנו לב השומעים כמה אדם צריך לישמור מהחטא (שערי טעמי המצוות ענין ימי הנוראים שיא).

הטעם בקריאה פרשת עריות

לפי שעריות עבירה מצויה שנפשו של אדם מחמדתן ויצרו תוקפו ואם יש אדם שנכשל בעבירה זו יזכרו חטאו וישוב אל ה' וירחמהו (רש"י מגילה לא, א בד"ה קורין בעריות).

טעם אחר: לפי שבחג הנשים מקושטות לפיכך מזהירים שלא יכשלו בהם (תוס' מגילה לא, א בד"ה במנחה).

טעם אחר: שמרמזים לקב"ה שכשם שהזהיר אותנו שלא לגלות ערוה כך לא יגלה ערות עונותינו (מדרש מובא בתוס' מגילה שם).

טעם אחר: לפי שנפשו של אדם חשקה בעריות יותר מכל עבירות ולכן מזהירים ביום קדוש זה מעבירה זו שחוקק יום זה בלב האדם יותר מכל השנה ואם יש אחד שנשמא יחזור בתשובה (ט"ז תרכב ס"ק ב, משנ"ב שם ס"ק ז).

הטעם שקוראים במנגינה הרגילה ולא בשל ימים הנוראים (מנהגי ורמייזא) על פי הגמרא בשבת (קל, א) על הפסוק (במדבר יא י) "וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו" ופירש רש"י (שם) שנאסרו בעריות ע"כ אין קוראים במנחה בניגון של ימים הנוראים ניגון של עצבות כדי שלא יהא נראה כבוכים על שנאסרו בעריות (אוצר כל מנהגי ישורון סימן לא יא).

טעם אחר: ללמדנו שהקריאה היא מדין תענית ציבור ולא מדין יו"כ (ספר שבת שבתון ע קלא).

"מי שברך" עושים מי שברך כשחרית (מקו"ח תרכב קיצור הלכות המועדים להגרי"ש דבילצקי), ובמנגינה הרגילה, והטעם: כבניגון הקריאה.

אין אומרים קדיש בשעת קריאת התורה, והטעם: לפני מפטיר לא כיון שהשלישי הוא המפטיר, ואחרי מפטיר הטעם לפי שסומכים

לע"נ דב בן חיים אליעזר וינברגר ז"ל. נלב"ע מוצאי יום כיפור תשפ"א. ת.ג.צ.ב.ה.

על הקדיש שאומרים קודם תפילת מנחה (מטה אפרים תרכב א, אלף המגן שם א).

מפטיר יונה

ומפטיר בנביא יונה (ש"ע תרכב ב) קוראים כל ספר יונה ומסיימים בפסוקים שבסוף מיכה "מי אל כמוך" (פרק ז פסוקים יח-כ).

הטעם שמפטירים ביונה: לפי שרואים את כוח התשובה (באר היטב תרכב ג), ועוד להראות שאי אפשר לברוח מהקב"ה (אבודרהם יום כיפור).

הטעם שמסיימים בסוף מיכה: כדי לסיים בדבר טוב (שערי ימים הנוראים פרק יז).

הטעם שיונה הנביא ניסה לברוח מהקב"ה

כיון שהקב"ה אמר לו ללכת להזהיר את העיר נינווה שיחזרו ממעשיהם הרעים והוא לא רצה ללכת להזהיר, כיון שחשש שאם הם יחזרו בתשובה יהיה קטרוג על כלל ישראל, ומה הם שהם גויים חזרו בתשובה, ישראל שהם בניו של הקב"ה מדוע לא חוזרים בתשובה, ולכן החליט לצאת לחו"ל באוניה, לפי שאין הקב"ה נגלה לנביאים רק בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ, ושם לא יאמר לו ללכת לנינווה (פסיקתא דר"א פרק י).

ברכות הפטרה

אין אומרים "על התורה ועל העבודה" רק חותמים "במגן דוד" (ש"ע תרכב ב), והטעם: שהרי כבר פסק העבודה מהשחר ובירך עליה שחרית ואין לו לחזור ולברך על אותה עבודה שכבר בירך עליה (משנ"ב תרכב ס"ק י).

טעם אחר: כדי שלא לשנות משאר תענית ציבור שאין מברכים על התורה ועל העבודה, ועוד שהפטרה שמפטירים במנחה אינו אלא משום שמתענים [כשאר תענית ציבור] ולא משום קדושת היום ואין זה שייך לעבודה כלל (מרדכי שבת פרק ב תנו, ערה"ש תרכב ב).

בסגולת מפטיר יונה

מקובל לומר שמפטיר יונה סגולה לעשירות (בספר מנהג ישראל תורה ובנטעי גבריאל כתבו שהמקור מהרי"ף מלובביץ) בספר היכל שמואל (עמוד קנו) הביא ששאל את הרה"ג ר' שריה דבליצקי ואת הרה"ג ר' פישל איזנבך ואת הגר"ק ואמרו שלא יודעים מקור לזה.

יש אומרים: שמפטיר יונה סגולה לילדים (הגר"ק הובא בקובץ היכל שמואל עמוד קנו).

קניית מפטיר יונה: ורבים נהגו לקנות מפטיר יונה יותר משאר מפטירים (אלף המגן תרכא ב בשם ספר זכותא דאברהם בדרוש ז לש"ת).

קדושה

הטעם שאומרים קדושת "ממקומו הוא יפן" אף במנחה ונעילה לפי שיו"כ הוא יום הדין והקב"ה יושב כל היום על כסא דין ולכן מתפללים "שממקומו [כסא דין] הוא יפן ברחמים" (או"ז ח"ב רפא בשם הגאון).

"ותערב"

אין אומרים במנחה "ותערב", והטעם: לפי שאין בה נשיאת כפים (לבוש תרכב א).

ברכת כהנים

אין נושאים כפיים במנחה ביו"כ כנהוג בכל צום

והטעם: לפי שהסיבה שאין נושאים כפים במנחה של תענית גזירה אטו מנחה של כל ימות השנה, והטעם שנושאים כפים בכל תענית לפי שתענית שאין בה נעילה נושאים כפים, הטעם: כיון שתפילת מנחה סמוך לשקיעה היא דומה לתפילת נעילה ואינה מתחלפת במנחה של שאר הימים. ובתענית שיש בה נעילה כיו"כ כיון שמתפללים מנחה בעוד היום גדול כדי להתחיל נעילה קודם שקיעת החמה אתי לאחלופי במנחה של כל ימות השנה ולכן אין נושאים כפיהם (ש"ע קט א, משנ"ב שם ס"ק ה) [ונעילה דלא אתי בכל יום לא אתי לאחלופי ולכן עולים לדוכן (גמ' תענית כו, ב)].
ואם עלה הכהן אין מורידים אותו (ש"ע תרכב ז).

אמירת "או"א ברכנו בברכה"

במקום ברכת כהנים אומר הש"ץ "או"א ברכנו בברכה המשולשת" שאומרים ביום רגיל כשאין כהן בבית כנסת (ש"ע קט ב, משנ"ב תרכב ס"ק טו), והטעם: כיון שהוא זמן שראוי לברכת כהנים שהרי אם עלה הכהן אין מורידים אותו נקרא ראוי לנשיאת כפים (רמ"א קט ב).

"שים שלום": אף שאומרים בכל מנחה "שלום רב" ביו"כ יאמרו "שים שלום" (משנ"ב תרכב ס"ק טו).

עלינו לשבח

אין אומרים בסיום התפילה "עלינו לשבח", והטעם: כיון שמיד מתחיל בתפילת נעילה, דהיינו כיון שתקנת אמירת עלינו לשבח לאומרו בגמר סדר כל התפילות שמתפלל [וכמו שאין אומרים עלינו לשבח אחר שחרית בשבת ויו"ט] וכיון שביו"כ מתפללים ברציפות אין אומרים עלינו עד אחר תפילת מעריב (מטה אפרים תרכב א).

תפילת נעילה

היום הגדול עומד להסתיים זו שעת נעילת השערים וזה זמן חתימת גזר דין שנכתב בראש השנה לשכר ולעונש, ולכן הוסיפו תפילה זו ביום הקדוש הזה בעת נעילת שערי היכל העליון, שקודם שינעלו יכנסו תפילותינו למעלה, ויקבלו אותם ברצון למלאות משאלותינו ולמחול לנו ולסלוח על כל עונותינו ולכן יזדרז אדם בכוונה בתפילה זו, ויכניס בליבו דאגה ופחד גדול על חתימת הגזר דין הנורא שנעשה עליו בעולם עליון בעת הזאת, ומה טוב אם יוכל להוריד דמעות שכל השערים ננעלו חוץ משערי דמעות ואף אם נגזר עליו דין לרעה על ידי הדמעות אפשר לשנות (אלף המגן תרכג בפתחה).

יזדרז מאוד בתפילה זו לפי שתכלית כל עשרת ימי תשובה זה יו"כ, ותכלית כל היו"כ הוא תפילת נעילה שהכול הולך אחר החיתום ואם לא עכשיו אימתי, ואף אם הוא חלש מחמת התענית, מ"מ יתאמץ להתפלל במחשבה זכה וברורה ולקבל על עצמו גדרי התשובה והבא ליטתהר מסייעים בידי וכתב בספר חיים טובים (משנ"ב תרכב ס"ק ג).

הטעם שתפילה רביעית נקראת בשם נעילה

משום שמתפללים אותה "בעת נעילת שערי שמים" (עיין ירושלמי ברכות פרק ד הלכה א). ויש אומרים: כיון שמתפללים אותה "בשעת נעילת שערי היכל" (ירושלמי שם).

שליח ציבור: מנהג שהרב או אדם חשוב יהיה החזן לתפילת נעילה ואם אפשר להעמיד לו שנים מחשובים אחד לימינו ואחד לשמאלו (מטה אפרים תרכ"ג ס"ק ג).

דרשה מהרב

יש מקומות שנהגו שהרב אומר דברי התעוררות לעורר לב העם לפני תפילת נעילה, **והטעם:** כי על פי רוב מחמת חולשת התענית ועייפות נרפים העם בתפילת נעילה וכמשיא כבד יכבד להם, והמשכיל בעת ההיא יקחם בדבריו לשוב אל ה' שתכלית כל עשרת ימי תשובה הוא יו"כ וכו' (מטה אפרים תרכ"ג). [עיי' עוד בהמשך בענין ברכת כהנים].

זמן התפילה

כשהחמה בראש האילנות והוא קצת זמן קודם תחילת השקיעה בעוד יום, **וזמנו יש אומרים:** חצי שעה לפני השקיעה, **ובארץ ישראל** נהגו להקדים לשעת פלג המנחה והוא כשעה ורבע קודם השקיעה (משנ"ב תרכ"ג ס"ק ב, קיצור הלכות המועדים להגר"ש דבליצקי), **והטעם:** כיון שהכהנים נושאים כפים בתפילה זאת ונשיאת כפים צריכה להיות לפני השקיעה לכן המנהג להקדים (קיצור הלכות המועדים נעילה).

ויש לו לבעל התפילה למחר ולגמור בעוד יום ולכן יקצר בפיוטים ואל ימשוך בכל מילה ומילה כדרך שמתפלל בכל התפילות (משנ"ב שם ס"ק ב).

סדר התפילה

מתחילים "באשרי" "ובא לציון" (רמ"א תרכ"א א)

הטעם: כדי להפסיק בין תפילת מנחה לתפילת נעילה לפי שאין להתפלל שתי תפילות סמוכות זו לזו בלי הפסק פסוקים בין תפילה לתפילה כמבואר בפוסקים (משנ"ב תרכ"ג ס"ק ד, ותרכ"ג ס"ק א).

טעם אחר: כדי לעמוד לתפילת נעילה מתוך דברי תורה (שו"ת רשב"ש קמט).

ובמקומות שאומרים "אשרי" "ובא לציון" במנחה יאמר רק "אשרי" (מטה אפרים תרכ"ג ס"ק א), כדי שיהיה לקדיש על מה לחול (ערה"ש תרכ"א א).

"קדיש": אומר קדיש במנגינה הידועה עוד מימי קדם ויעמוד לתפילת שמו"ע ואומרים רק "אשמנו בגדנו" בלי וידוי על חטא.

"וכתוב וחתום"

בכל מקום שנאמר "וכתוב" אומר "וחתום", "זכרנו לחיים... וחתמנו בספר החיים", וכן "וחתום לחיים טובים כל בני בריתך". וכן בספר חיים "נזכר ונחתם לפניך" (משנ"ב תרכ"ג ס"ק ג)

"אבינו מלכינו חתמינו": ב"אבינו מלכנו" אומרים "א"מ חתמנו בספר חיים טובים" וכו' במקום כתבנו.

והטעם: לפי שנעילה הוא זמן חתימת הדין על בני אדם לטוב או לרע (משנ"ב תרכ"ג ס"ק ג).

חזרת הש"ץ

פתיחת הארון פותחים את הארון הקודש בחזרת הש"ץ (לבוש תרכ"ג ד, משנ"ב שם ס"ק ז), **והטעם:** הואיל שתפילה זו עיקר כל התפילות שהכל הולך אחר החיתום על כן ראוי לפתוח הארון הקודש כל תפילת נעילה, כדי לעורר לבבות בני אדם לאמר להם כי עת שערים להיפתח (אלף המגן תרכ"ג, לבוש שם ב).

טעם אחר: משום שתפילת נעילה כנגד נעילת שערי ההיכל שבמקדש כעבד הרוצה לצאת מבית המלך וקודם שהוא יוצא הוא מבקש פרס ומנות המלך ונועל שער אחריו (לבוש תרכ"ג ב).

ברכת כהנים

הכהנים נושאים כפים (שו"ע תרכ"ג ה) לפני השקיעה ואם אין מספיק זמן השקיעה יש המדלגים הפזמונים ומשלימים לאחר חזרת הש"ץ (שו"ע תרכ"ג ה, משנ"ב שם ס"ק ח).

והטעם שנושאים כפיהם לפני השקיעה: דאיתקש נשיאת כפים לעבודה דכתיב (דברים י ח) "לשרתו ולברך בשמו" ועבודה היא דווקא ביום (משנ"ב תרכ"ג ס"ק ט).

לא הספיקו ברכת כהנים לפני השקיעה יאמרו "אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה", **והטעם:** שבזה אין קפידא כ"כ לפי שהתחלת התפילה היה ביום (באר היטב תרכ"ג ג, משנ"ב שם ס"ק ט).

סגירת הארון בברכת כהנים

בברכת כהנים סוגרים הארון קודש ופותחים לאחר מכן (מהרי"ל בסדר ר"ה). **והטעם:** כדי שלא יהיה אחוריהם לספר תורה, **ויש אומרים:** שאם גבוה עשרה טפחים אין צריך לסגור הארון (ספר ברכת הורי ויס סימן ח הערה יח).

"מה אנו מה חיינו"

הטעם שהוסיפו בתפילת נעילה תפילת "מה אנו מה חיינו"

כדי להרבות ברחמים ולפייס מידת הדין כי אם היו דנים אותנו לפי מידת הדין לא היה שום תקווה שתתקבל תשובתנו ולכפר לנו, לכן אנו אומרים מה אנו מה חיינו להיות לו כפרה (אלף המגן תרכ"ג בסוף הפתיחה).

אמירת "היום יפנה השמש יבוא יפנה": היום יפנה השמש יבוא יפנה יש לאומרו קודם הערב שמש, **והטעם:** כדי שלא יראה כדובר שקרים (משנ"ב תרכ"ג ס"ק יב).

אבינו מלכנו

אומרים אבינו מלכנו גם אם יו"כ חל בשבת [בשונה משאר התפילות שלא אומרים אבינו מלכינו כשחל בשבת] (שו"ע תרכ"ג ה).

והטעם: לפי שהוא גמור דין ואם לא עכשיו אימתי (מג"א תרכ"ג י, משנ"ב שם ס"ק י), **טעם אחר:** לפי ששבת כבר יצא בשעה זו, **ויש הנוהגים:** לומר פסוק פסוק.

אמירת "שמע ישראל"

בסוף תפילת נעילה אומרים שמע ישראל (רמ"א תרכ"ג ו), **והטעם:** לפי שהוא שעת חתימת דין ומקבלים אנו בקול גדול מלכותו ביחד כמו שעשו י"ב שבטים ביחד (כמבואר בפסחים נו, א) כדי שיחתמנו לזכות, ובכל דין יש להזכיר מלכות על דרך הפסוק (משלי כט ד) "מלך במשפט יעמיד ארץ" (סידור הגאונים מערכת תפילה שער ח פרק יא).

הטעם שאומרים רק פעם אחת

כדי שלא ישמע כשתי רשויות (ברכות לג, א).

בכוונתו: יכון למסור נפשו על קדושת שמו יתברך ויחשב לו הכוונה כאילו עשה בפועל וכאילו עמד בניסיון קדושת שמו יתברך (אלף המגן תרכ"ג ב).

"ברוך שם"

אומרים ג' פעמים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" (רמ"א תרכ"ג ו).

כנגד "ה' מלך, ה' מלך, ה' ימלוך לעולם ועד" (אלף המגן תרכג ב).
וכנגד כהנים, לויים, וישראלים.

וכתב הט"ז (סא ד) דלא חשיב כב' רשויות אלא "שמע" שהוא עיקר קבלת עול מלכות שמים, וכיון שקיבל עליו עול מלכות שמים פעם אחת אין חשש באמירת "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" יותר מפעם אחת דהא קאי על פסוק "שמע ישראל" וליכא מאן דאתי למטעי.

"ה' הוא האלוקים"

בסיום התפילה אומרים שבע פעמים "ה' הוא האלוקים" (שו"ע תרכג ו), **כנגד** שבעה רקיעים שמשבחים לבורא שהוא למעלה מכולם (מנהגי בית יעקב מוח) וכן מצאנו אצל אליהו בהר הכרמל שבני ישראל הכריזו "ה' הוא האלוהים".

יש שכתבו בלשון אחרת ז' פעמים והוא רמז לעלית השכינה שתעלה ותסתלק עכשיו למעלה מז' רקיעים שבעת התפילה היתה שכינה עמנו ועכשיו תעלה למקומה (אלף המגן תרכג ב, משנ"ב שם ס"ק יא).

טעם אחר: להראות כי הטבע שהוא תחת הזמן המוקף משבעת ימים וז' כוכבי לכת הכל הוא תחת השגחתו יתברך ואם יסיר השגחתו אף רגע אחת יחזור העולם לתוהו ובוהו ולהוציא מליבות הפוקרים אומרים ז' פעמים ה' הוא האלוקים (ערוה"ש תרכג ח).

הטעם שאומרים ז' פעמים ואין חוששים לב' רשויות כבקריאת שמע לפי שאנו משבחים לבורא שהוא דר למעלה מז' מנהג כשר הוא וגם מצאנו בפסוק (מלאכי א יח) ב' פעמים ה' הוא האלוקים לגבי אליהו (תוס' ברכות לד, א ד"ה אמר).

תקיעה בשופר

תוקעים תשר"ת בסוף התפילה (שו"ע תרכג ו), ויש שתוקעים רק תקיעה אחת (רמ"א שם) וכן נוהגים בחו"ל וכן יש מקומות בא"י שנוהגים כן.

והטעם בתקיעה: זכר לתקיעת שופר של יובל שהיה ביום הכיפורים (טור תרכג), **והטעם שלא תקנו ברכה לתקיעה** זו לטעם הזה אף שהוא זכר ליובל שנאמר "תעבירו שופר", לפי שאין לנו בירור חשבון היובל התקינו בכל שנה לתקוע זכר ליובל (שערי טעמי המצוות ענין ימים הנוראים שטו).

טעם אחר שתוקעים: שהוא סימן לסילוק השכינה למעלה כדכתיב (תהילים מז ו) "עלה אלוקים בתרועה ה' בקול שופר" (משנ"ב תרכג ס"ק יב).

טעם אחר: אומר ר"י מה שתוקעים במוצאי יום כיפור אינו אלא להודיע שהוא לילה ויאכילו את בניהם שהתענו (תוס' שבת דף קיד, ב בד"ה ואמאי').

טעם אחר: זכר לעלייתו של משה רבינו להר סיני לקבל לוחות אחרונים כי עלה בראש חודש אלול וירד ביו"כ וצווה לתקוע בעלייתו וברידתו (מ"מ תתפח).

טעם אחר: לפי שהתקיעה היא סימן שמחה וניצוח לומר שנצחנו את השטן (רוקח) **טעם אחר:** כי השטן מתערבב בתקיעה זו, שכן בשעה הזאת הוא חוזר לממשלתו לאחר שלא שלט בכל יום כיפור, לכן תוקעים כדי לעררב אותו (כל בו, אלף המגן תרכג ג).

טעם אחר: כדי לעורר הלבבות שלא ישליכו אחרי גוים את כל

אשר עשו, באמרו יום כיפור עבר וכיפר לו על כל עונותינו, לכן תקנו לתקוע בשופר רמז על התשובה שאע"פ שיו"כ מכפר צריך הזהרה יתירה אחר יו"כ שלא יתקנא בו היצר הרע להחטיאו (אלף המגן תרכג ג).

טעם אחר: התקיעה סימן להראות שהוא יו"ט ולהרבות בסעודה ומפני שאין יו"ט זה מפורסם עשו בו תקנה לפרסמו בבית הכנסת בתקיעה במוצאי יום הקדוש (אלף המגן שם בשם תוס' שבת קיד ב ד"ה ואמאי וסמ"ג).

הטעם שתוקעים תשר"ת

הואיל ותקיעה זו זכר לתקיעה של יובל ושם תקעו תשר"ת (המנהגי הלכות יו"כ ס' סט דף מט).

הטעם שיש שתוקעים רק תקיעה: לפי שהתקיעה באה לציין שמחה שיוצאים זכאי בדין לכן יש לתקוע רק תקיעה אחת המביעה שמחה וניצחון ולא שברים ותרועה שמזכירים גניחה ויללה (מנהגי א"י יק"ש ס' פו).

זמן התקיעה

יש הנוהגים: לתקוע לפני הקדיש (רמ"א תרכג ו), **והטעם:** כדי לסומכו לאמירת ה' הוא האלוהים, דאמרינן שעלה אלהים בתרועה ולכן אומרים אותו ז' פעמים כנגד ז' רקיעים שהשכינה עולה עימו (דרכי משה). **ויש שנהגו לתקוע** אחר הקדיש (רמ"א שם) **[נראה הטעם לפי** שאין זה שייך לתפילה].

ויש הנוהגים: לתקוע בתוך הקדיש לפני שתקבל **[ונראה הטעם כדי** שתתקבל יהיה גם על זה שהתקיעה מעוררת רחמים].

כתב המגן אברהם ואע"פ שתוקעים לפני הבדלה כיון שהוא רק חכמה ולא מלאכה ואינו אלא שבות דרבנן לא החמירו בזה והתירו לתקוע, ומוסיף המשנ"ב ואפילו הוא בין השמשות מותר לתקוע שהוא שבות לצורך מצווה (תרכג ס"ק יב).

תקיעה אחר זמן יציאת היום הקודש

מעיקר הדין מתור לתקוע גם בבין השמשות (משנ"ב תרכג יב) גם אם חל בשבת אך אין לעושה כן ואין לתקוע לפני זמן יציאת יום הקדוש, והטעם: כיון שהנשים וההמון מתחילים לעשות מלאכה מיד בשומעם את קול השופר (קיצור הלכות המועדים להר"ג שריה דיבלצקי דיני תפילת נעילה יז).

לשנה הבאה בירושלים (משנ"ב תרכג ס"ק יג)

בקיצור שו"ע (קלג נו) כתב לאומרו ג' פעמים,

הבנויה: יש המסיימים ירושלים הבנויה (לוח א"י), ויש שכתבו שלא לאומרו, **והטעם:** לפי שאין לכך שום מקור (הגר"ז הגדה בית לוי עמוד רלג), **המקור לאמירת ירושלים הבנויה** כיון שהיהודים גרו כבר בזמן הגלות בירושלים ואצלם לא היה סגי לומר לשנה הבאה בירושלים שהרי הם בירושלים לכן הוסיפו הבנויה (בית ישראל השלם לרב ישראל טויסיג בשם אביו סימן קלג סעיף כו).

נהגו לומר פעמים בשנה "לשנה הבאה בירושלים" בסיום ליל הסדר ובמוצאי יו"כ (משנ"ב תרכג ס"ק יג) והטעם: לפי שנחלקו ר"א ור"י (ראש השנה יא, 0 א) מתי עתידים ישראל להיגאל חד אמר בתשרי עתידים להיגאל, וחד אמר בליל שימורים עתידים להיגאל, ובכדי לצאת ידי חובת שניהם אומרים בתשרי [יו"כ] ובליל הסדר (ספרא חדתא, אוצר כל מנהגי ישורון סימן נא פסח כא).